herpy

STÅLORMER

Southern Alligator Lizard

Elgaria multicarinata

Elgaria multicarinata er en kraftig, langhalet øgle fra Nord-Amerikas stillehavskyst, fra Washington til nordlige Baja California. Den blir 20-40 cm, er aktiv om dagen og i skumringen, også ved lave temperaturer, og spiser alt den kan overmanne. Den trenger et kjølig terrarium med mange skjul og en kjølig vinterperiode og er et dyr å se på, ikke å håndtere.

Familie: Anguidae Tidligere navn: *Gerrhonotus multicarinatus*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**20-40 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**10-15 år**
Aktiv	**Om dagen og i skumringen**
Levevis	**Trelevende og bakkelevende**
Biotop	**Halvørken og temperert skog og eng**
Vanskelighetsgrad	**Øvet**

STELL

Min. terrarium	**100 × 50 × 60 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**18-30 °C**
Varmeplass	**30-35 °C**
Temperatur, natt	**12-16 °C**
Luftfuktighet	**40-70 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Anbefalt** Ferguson-sone 2
Vinterhvile	**6-10 °C** 8-12 uker
Kosthold	**Insekter, virveldyr og mark/snegler**
Holdes	**Alene**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kjønnsmoden	**18 mnd.**
Kullstørrelse	**5-20 egg**
Kull per år	**1-3**
Inkubasjon	**50-55 dager** ved 24-28 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Ikke listet**
EU-vedlegg	**Ikke listet**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Elgaria multicarinata er en tykkbygd øgle med korte bein, stort hode, kraftige kjever og en lang hale som kan bli dobbelt så lang som kropp og hode til sammen hvis den aldri har vært mistet. Store, kjølede skjell dekker rygg, sider og bein, og benplater under skjellene gjør kroppen stiv. Langs hver side går det en fold av små, kornete skjell mellom rygg- og buskjellene, slik at kroppen kan utvide seg når øglen har spist mye, eller når hunnen bærer egg.

Fargen varierer fra brun, grå og rødlig til gulaktig, med mørke tverrbånd på rygg, sider og hale og hvite flekker i båndene. Øynene er gule. Ungene har en annen tegning: de har et bredt, lyst bånd langs ryggen i beige, rødt, gult eller grått, og tverrbåndene er svakere. Voksne måler 7-18 cm fra snute til kloakk og blir vanligvis opptil omtrent 30 cm med hale; enkelte dyr med uskadd hale når litt over 40 cm. Kjønnene er vanskelige å skille: hannen har ofte et litt bredere hode.

Halen er svakt gripende og holder fast rundt greiner når øglen klatrer. Halen kan mistes og vokser ut igjen, men kortere og med annen tegning. Tapet koster mye energi og kan bety at en hunn hopper over en ynglesesong. Arten ble beskrevet i 1835 av Henri Marie Ducrotay de Blainville og har tidligere stått i slekten *Gerrhonotus*. Det er beskrevet opptil fem underarter, men inndelingen er usikker. Artsnavnet betyr "med mange kjøler" og henspiller på de kjølede skjellene.

Det er en robust og modig øgle, men ikke en som egner seg til håndtering. Blir den grepet, åpner den munnen, biter hardt og tømmer tarmen, og den kan vri seg løs og miste halen.

Utbredelse og leveområde

Elgaria multicarinata lever langs Nord-Amerikas vestkyst fra delstaten Washington gjennom Oregon og California til nordlige Baja California i Mexico, vest for Cascade-fjellene og toppen av Sierra Nevada. Den finnes også i et smalt belte langs østsiden av Sierra Nevada og enkelte steder ut i Mojave-ørkenen langs Mojave River.

Arten finnes fra havnivå til over 1.500 m og er sett helt opp over 3.000 m i sørlige California. Den lever også på flere øyer utenfor California og Baja California, blant andre Santa Catalina og Santa Cruz og de meksikanske øyene Los Coronados og San Martín. Arten er vanlig og sees ofte i hager, garasjer og forsteder, men bestanden er synkende på grunn av veier, tap av leveområder, branner og innførte rovdyr som hunder og katter.

> **Naturlig utbredelse:** USA og Mexico.

LEVEOMRÅDE

Arten lever i gressland, chaparral (tett, eviggrønt kratt), kystnært salviekratt, eikeskog, pinje- og einerskog og åpen furuskog. Den er særlig vanlig i eikeskogene ved foten av fjellene og holder seg tett på dekning under steiner, trestammer, planker og avfall og i fjellsprekker.

Øglen er aktiv om dagen og i skumringen og i varmt vær av og til om natten. Den er ofte framme om morgenen og kvelden og kan holde seg aktiv med en kroppstemperatur helt ned til 11 °C; aktive dyr har i gjennomsnitt en kroppstemperatur på 21-28 °C. I kaldt vær om vinteren er den inaktiv i et skjul. Den klatrer godt, svømmer godt og beveger seg på bakken i bukter som en slange, ofte med bakbeina lagt inn langs kroppen.

En stor del av utbredelsen har middelhavsklima med milde, regnfulle vintre og lange, tørre somre. Det er dette terrariet skal etterligne: moderate dagtemperaturer, kjølige netter og en tydelig kjølig periode om vinteren.

Stell

TERRARIET

Det finnes bare lite kunnskap om stell av *Elgaria multicarinata*. Stellet nedenfor bygger på klimaet i utbredelsesområdet, leveområdet og størrelsen. *Elgaria kingii*, *Elgaria coerulea* og *Gerrhonotus liocephalus* er nær beslektet og har en lignende levemåte.

Et voksent dyr skal ha et terrarium på minst 100 × 50 × 60 cm (lengde × bredde × høyde). Større er bedre, og et terrarium i voksen størrelse kan brukes til unge dyr fra starten når det er nok skjul.

Substratet er 8-10 cm hagejord uten gjødsel blandet med sand, slik at det holder formen og øglen kan grave seg ned. Legg halvt nedgravde korkrør, bark, flate steiner og planker på bunnen, og lag sprekker som dyret kan klemme seg inn i. Greiner og en klippevegg gir klatremuligheter. Alle skjul skal ligge stabilt, slik at de ikke kan falle sammen over dyret.

Terrariet skal være godt ventilert og ha et lokk som kan låses, for arten er sterk og kan skyve opp løse lokk. Hold substratet tørt til lett fuktig, med en fuktig sone i den ene enden. Fjern ekskrementer fortløpende, og bytt substratet helt når det lukter eller er vått. Dyret holdes alene.

TEMPERATUR

Dagtemperaturen i terrariet er 18-30 °C med en solplass på 30-35 °C målt på overflaten. En tydelig forskjell mellom den varme og den kjølige enden er viktigere enn høy varme, og for høye temperaturer er en større fare enn for lave. Om natten faller temperaturen til 12-16 °C. Bruk en halogenspot over solplassen styrt av en termostat, og mål med termometre i begge ender og et infrarødt termometer på solplassen.

Om vinteren skal dyret ha en kjølig periode på 8-12 uker ved 6-10 °C med kort dag. Arten kan være aktiv ned til omtrent 11 °C, så hvilen må være kjøligere enn det for å holde stoffskiftet nede. Bare friske dyr i godt hold går i vinterdvale. Fôret stoppes, og varmen og dagslengden senkes gradvis over 2 uker, slik at tarmen er tom. Er dyret svekket, eller kan vekten ikke følges, holdes det våkent og fôret hele vinteren.

Les mer: Varme og temperatur Les mer: Vinterdvale og årstider

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten skal ligge på 40-70 %, høyest i den fuktige sonen og om natten. Arten lever med tørre somre, men finner alltid fuktige steder under steiner og tre, og i tørre strøk sees den nesten bare nær vann. Terrariet skal derfor ha både en tørr og en lett fuktig side.

Sett en lav, stabil vannskål i terrariet, stor nok til at dyret kan ligge i den. Dyret drikker også dråper fra steiner og blader etter sprøyting. Skift vannet daglig. Sprøyt lett én gang om dagen på den fuktige siden, og la terrariet tørke opp imellom, slik at det ikke kommer mugg. Ved hudskifte skal det være et fuktig skjul med mose eller fuktig jord.

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og soler seg, så terrariet skal ha en solplass og UVB. Et UVB-rør av svak til moderat styrke svarende til Ferguson-sone 2 over den ene halvdelen passer til levemåten. Dyret skal kunne trekke seg ut av lyset i skygge.

Dagslengden følger årstiden: omtrent 12-14 timer om sommeren og 8-10 timer i perioden før og etter vinterdvalen. Skift UVB-røret etter produsentens anvisning, selv om det fortsatt lyser.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

Elgaria multicarinata er et allsidig rovdyr som spiser alt den kan overmanne: insekter og andre leddyr, snegler, små øgler og små pattedyr og av og til fuglegg og fugleunger. Bevegelse utløser fangsten.

I terrariet fôres det med sirisser, gresshopper, kakerlakker, melorm og snegler. Voksne får fôr 2-3 ganger i uken, unge dyr oftere. Gi det som blir spist på kort tid, og fjern restene. En hunn med egg spiser mye og skal ha rikelig og variert fôr. En opptint nyfødt mus kan gis av og til, men insekter og snegler er hovedfôret.

Dryss fôrdyrene med kalk uten D3 ved annenhver til hver tredje fôring, og gi et multivitamin 1-2 ganger i måneden. Fôr aldri med ville insekter fra steder der det sprøytes.

Les mer: Fôrdyr: hold og avl Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

ATFERD OG HÅNDTERING

Arten er hemmelighetsfull og gjemmer seg under dekning, men er også framme i det åpne om morgenen og kvelden. Den er ikke et dyr til håndtering. Blir den grepet, biter den hardt og tømmer tarmen, og halen mistes lett. Et bitt skal vaskes og desinfiseres. Bruk en fôrpinsett, og la dyret ta fôret selv.

Dyret holdes alene. Arten spiser mindre øgler, så unger og mindre dyr er i fare i et felles terrarium, og voksne settes bare sammen til paring, under oppsyn. Stress viser seg som manglende appetitt, at dyret gjemmer seg hele tiden, og tap av halen; ro og mange skjul forebygger det.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Kjønnene er vanskelige å skille: hannen har ofte et litt bredere hode, men forskjellen er liten. Sikker kjønnsbestemmelse krever en veterinær. Arten er kjønnsmoden etter omtrent 18 måneder og en vekt på omtrent 30 g.

PARRING

I naturen parer arten seg om våren, oftest i april-mai, og i varme strøk kan paringen skje hele året. Hannen biter seg fast i hunnens hode og holder fast i mange timer, til hun er klar. Etter vinterdvalen heves temperaturen og dagslengden gradvis. Dyrene settes bare sammen til paring, under oppsyn, og skilles igjen etterpå.

EGGLEGGING OG KULL

Hunnen legger vanligvis 5-20 egg fra mai eller juni til juli, i naturen i fjellsprekker, gnagerhuler og råtnende tre. Hunnen legger 1-3 kull per sesong, avhengig av bestanden. Eggleggingsstedet i terrariet er en kasse med fuktig jord, sand og mose, minst 20 cm dyp. Hunnen kan bli hos eggene og vokte dem. Ta eggene ut til ruging, slik at de ikke ødelegges.

INKUBASJON

Eggene ruges i en lukket boks med fuktig vermikulitt eller perlitt ved 24-28 °C. I naturen klekkes eggene etter omtrent 50-55 dager, sent på sommeren og tidlig på høsten. Eggene skal ligge fuktig, men ikke i vann.

OPPDRETT AV UNGER

Ungene måler omtrent 34 mm fra snute til kloakk og veier omtrent 0,5 g ved klekking. De holdes adskilt fra voksne og helst hver for seg. Gi dem små fôrdyr som bananfluer og små sirisser hver dag eller annenhver dag, drysset med kalk, og et terrarium med mange skjul, lett fuktig substrat og en liten solplass. Ungene har et bredt ryggbånd og får voksentegningen med tiden. Vekst og alder ved adskillelse er ikke dokumentert for fangenskap.

Helse og vanlige feil

Arten er robust, men det finnes bare lite kunnskap om dyr i fangenskap. De vanligste problemene er:

- stress og manglende appetitt, særlig hos nye dyr og dyr som håndteres
- tap av halen ved håndtering eller kamper
- metabolsk beinsykdom ved mangel på UVB og kalk
- fedme ved for mye fôr og for lite bevegelse
- innvollsorm og flått, som er vanlig hos viltfangede dyr; få en avføringsprøve undersøkt
- bitt og sår hvis flere dyr holdes sammen
- eggleggingsproblemer hvis hunnen ikke har et dypt, fuktig sted å legge
- overoppheting: arten tåler langvarig varme dårlig

Kontakt en veterinær med erfaring med krypdyr ved vedvarende manglende appetitt, vekttap, hevelser, flått, sår, rennende nese eller blod i avføringen.

Les mer: Kjøp av dyr: oppdrett, viltfangst og transport

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.